

látogatásának jegyzőkönyvét méltatta, amely egyház- és helytörténeti szempontból is jelentős forrás, végül Hudi József levéltárvezető az *Acta Papensia* periodikum elmúlt tizenöt évét foglalta össze.

A bemutatott kötetek csupán válogatott darabok a sorozatokba rendeződő pápai kiadványok-

ból, melyek együttese példaértékű vállalkozása a pápai Gyűjteményeknek. A rendezvényről készült videó elérhető a <http://kepkonyvtar.mtak.hu:80/?docId=3294> címen.

Berecz Ágnes

Dunamelléki Református

Egyházkerület Ráday Könyvtára

EGYHÁZTÖRTÉNETI MŰHELYKONFERENCIA

A TISZÁNTÚLI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLETI NAGYKÖNYVTÁR SZERVEZÉSÉBEN DEBRECENBEN 2015. OKTÓBER 29-ÉN

III. Károly uralkodása alatt született vallásügyi törvények jelentősen megnehezítették a protestáns egyházak helyzetét Magyarországon, amelyek a hétköznapi vallásgyakorlástól kezdve az állami hivatalviselésen át egészen a politikai élettel bezárólag gyengítették a protestánsok helyzetét. Ez a törvényi szabályozás hosszú évtizedekig meghatározta az állam egyházpolitikáját, amelynek következtében a királyi Magyarország területén az evangélikus és református egyházak elveszítették társadalmi támogatottságukat, a protestáns Magyarország katolikus többségű országgá vált. A protestánsok számára nehéz helyzetet először II. József rendezte a Türelmi Rendelet kibocsátásával, majd halála után újabb vallásügyi törvények születtek, amelyek fokozatosan egyre több teret engedtek át (vissza) a református és evangélikus egyházak számára. A békülési folyamat igen rögzös és lassú volt, amely egészen az 1848. évi XX. törvénycikk életbe lépéséig eltartott. Az egyháztörténeti kutatás még mindig nem tudta kellő mértékben feltárni ezt a folyamatot, ezért is tekinthető jó ötletnek, hogy a Tiszántúli Református Egyházkerület Nagykönyvtára szervezésében egy olyan konferenciát tartottak meg, amely az 1731 és 1848 közötti időszak egyháztörténetével foglalkozott.

Annak ellenére, hogy a téma országos jelentőségű és az európai egyháztörténeti folyamatokkal

szorosan összefügg, a szervezők nem vállalták egy többnapos rendezvénysorozat megtartását, hanem arra törekedtek, hogy az aktuális vagy vitatott témákkal kapcsolatban kérjenek fel szakértőket arra, hogy fejtsék ki az álláspontjukat. Ez természetesen nem azt jelentette, hogy elzárkóztak volna a vita lehetősége elől, mivel az előadások egy tanulmánykötet formájában meg fognak jelenni, amellyel lehetőséget teremtenek arra, hogy a szakmai fórumok reagáljanak az egyes álláspontokra. Tehát a konferencia nagy átfogó címe (*Egyházak és egyházpolitika Magyarországon és Erdélyben a 18–19. században, a Carolina Resolútiótól az 1848. évi XX. törvénycikkig*) nem jelenti azt, hogy a témát lezártak tekinthetnénk, sokkal inkább arról van szó, hogy apró részeredmények születtek a kérdéskörben.

Az ünnepélyes megnyitón a Debreceni Református Hittudományi Egyetem rektora, Bölcskei Gusztáv köszöntötte az egybegyűlteket, majd ezt követően a nyitóelőadást Faragó Tamás professor emeritus tartotta meg, aki a történeti demográfia nemzetközileg elismert kutatója. Nagy figyelmet és sok kérdést kiváltó elemzésében a történeti demográfia módszereivel mutatta be a Kárpát-medence felekezeti megoszlását a 18–19. században. Előadása nemcsak hosszú időszakot, de egyháztörténeti szempontból jelentős népességmozgási folyamatokat (például az Alföld újratelepítése)

is átfogott. Ezt követően Baráth Béla egyháztörténész előadása következett, amelyben elemezte a Carolina Resolutiotól a Türelmi Rendeletig kiadott egyházügyi törvényeket. Faragó professzor nagy ívű előadásához hasonlóan ez is nagy korszakot fogott át, valószínűleg a hazai történész szakma sokat fog még foglalkozni ezeknek az egyházügyi rendelkezéseknek a hatásával.

Sajnos Fazakas Gergely, a Debreceni Tudományegyetem oktatója betegség miatt nem tudta megtartani előadását, de ígéretet tett arra, hogy a nyomtatott kötetben olvasható lesz *Az utolsó kenet és a reformátusok: felekezeti küzdelem a Carolina Resolutio utáni évtizedekben* című tanulmánya. A konferencia ötletgazdája és főszervezője, Gáborjáni Szabó Botond viszont figyelemfelkeltő elemzésében ismertette Endrédi Jonik erdélyi bazilita szerzetes aposztázia ügyét. Mivel a 18. században szigorúan büntették a református hitre való áttérést, és Debrecen Mária Terézia szemében egy rebellis városnak számított, ezért különösen érdekes, hogyan alakult ennek a szerzetesnek a sorsa, aki Debrecenben lett reformátussá.

A 18. századdal foglalkozó előadók közül Szabadi István szintén Erdély és Debrecen kapcsolatát vizsgálta, ő viszont a református egyházban tapasztalható konfliktusok szemszögéből közelített, ugyanis az erdélyi és a tiszántúli kálvinisták között kialakult anyagi nézeteltérést ismertette: miért nem volt hajlandó Debrecen városa az erdélyi református főkonzisztórium számára támogatást fizetni. Kovács Teofil, a debreceni Nagykönyvtár munkatársa szintén a civis városhoz kötődő előadást tartott, amelyben Szilágyi Sámuelnek Teleki Sándorhoz és Ráday Pálhoz írt leveleit ismertette. A Veritas Történetkutató Intézet munkatársa, Kovács Kálmán Árpád az erdélyi egyházpolitika 1760 és 1770 közötti alakulását mutatta be, amelynek során az osztrák államtanács és az erdélyi bevett felekezetek viszonyát elemezte.

A konferencián természetesen nemcsak Erdély-lyel és Debrecennel foglalkoztak, hiszen a Dunántúl és a Felvidék reformátusaival kapcsolatban is

elhangzottak előadások. Így például Hudi József a Pápai Református Gyűjtemények tudományos munkatársa Takácsi község 18. századi felekezeti viszonyait ismertette. Az Eperjesi Egyetemről két kutató is érkezett: Kónya Annamária a felső-zempléni és sárosi reformátusok hétköznapi életét, míg Kónya Péter az eperjesi református kollégium 1731 és 1848 közötti történetét mutatata be.

A 18–19. század fordulójának eseményeit két kutató érintette. Az egyik a Nagyváradon élt Keresztesi József református lelkipásztor kéziratos hagyatékait ismertette, míg a másik a Magyar Királyság délkeleti területén élő reformátusoknak a katolikus lakossággal kapcsolatos véleményét próbálta meg rekonstruálni. Keresztesi József nem ismeretlen a hazai történettudományban, hiszen naplója elsődleges forrása az 1790-es évek politikai eseményeinek, de Pálfi József kutatásainak köszönhetően több ezer oldal terjedelmű ismeretlen autográf Keresztesi-kézirat is előkerült.

A délkelet-magyarországi református-katolikus együttélés hétköznapijait Hegyi Ádám mutatta be, amelynek során arra hívta fel a hallgatóság figyelmét, hogy az együttélés során a vallási tolerancia és a felekezeti elkülönülés egyszerre volt megfigyelhető a térségben.

A műhelykonferencián összesen két előadás foglalkozott a reformkor időszakával. Dobszay Tamás, az ELTE Történettudományi Intézetének egyetemi docense az 1843-44-es országgyűlés vallásügyi kérdéseit elemezte, amelynek során a katolikus és a protestáns célok és ellentétek folyamatát rekonstruálta. Kovács Ábrahám viszont nem a politikai élet, hanem a kulturális hétköznapiak felől közelítette meg az időszakot. Előadásában a skót és a német protestánsok korabeli véleményét ismertette a magyar egyházpolitikával kapcsolatban.

A szép és méltó körülmények között megtartott konferenciát szóbeli viták és asztali beszélgetések zárták, amelyek remélhetőleg máskor, másmilyen keretek között folytatódni fognak.

Hegyi Ádám